

Det är denna dubbelhet som inger oro. Vad skulle socialdemokraterna säga om exempelvis en av högerens rikslagsmän hyllade Franco som hr Branting hyllade Dimitrov, om en annan högerledare godtog nazismen som en god bundsförvant — på samma sätt som hr Höglund i fråga om kommunismen —, om en av de icke socialistiska partiernas ledare talat om socialdemokraterna som "onationella" och prisat nazisterna som medhjälpare, dvs. uttryckt sig i stil med hr Myrdal? Svaret ger sig självt. Socialdemokraterna skulle, med all rätt, ha brännmärkt den oklarhet, det överseende, den kompromiss med det onda som sådana uttalanden inneburit. Eller vill socialdemokraterna förneka att de skulle ha handlat så?

Tydligt är alltså att skilda meningar — dels månad för månad, dels grupp för grupp — framföres inom socialdemokratin. Någon uppgörelse de motsatta riktningarna emellan kommer likväl inte till stånd. Eller, rättare sagt, en tyst uppgörelse tycks finnas, enligt vilken den högra handen inte låtsas veta vad den vänstra gör. När hrr Branting, Höglund och Myrdal talar i kommunistvänlig riktning tiger hr Erlander. När hr Erlander talar sitter hr Branting tyst i sin bänk, någon protest hörs inte från hr Höglund — hr Myrdal, men inte hans många kamrater inom opportunistens stora folk rörelse, är nu i Genève. Så fortgår det år efter år — det är så, tror man, som ett stort parti skall bevara sin makt.

D-N

24/1 1948

Bildningens demokratisering i USA

I juli 1946 tillsatte president Truman en kommitté av omkring trettio experter för utredning av undervisningsfrågorna i USA. Kommittén har nu publicerat sina första mera principiellt lagda betänkanden (under titeln Higher education for American democracy). De utgör ett märkligt tecken på den medvetna och konkret inriktade framstegsvilja som efter kriget behärskar USA, oberoende av partipolitiska motsättningar. Ett mer genomgripande reformförslag är knappast tänkbart.

Enligt kommittén är en omläggning av undervisning och uppfostran i viktiga punkter nödvändig. Då USA frånträtt sin traditionella isolationism, måste dess folk fostras att förstå andra folk, och det måste få de kunskaper i internationell politik och om andra länders förhållanden som är förutsättningen för en intelligent och aktiv fredspolitik. Samtidigt skall de demokratiska grundsatser och de etiska värden utan vilka de ej kan förverkligas bli medvetna hos hela nationen på ett annat sätt än förut. "Att frigöra och fullända varje medborgares inneboende krafter är folkstyrelsens centrala mål, och dess främjande av individens självförverkligande är dess största ära."

Vid sidan av framställningen av undervisningens syften diskuterar kommittén framför allt — och det är här dess väsentliga insatser ligger — en demokratisering av undervisningen i en helt annan mening. Det gäller att ge alla som därtill är skickade möjlighet att studera vid högre skolor och universitet. I detta hänseende har USA redan kommit långt. Antalet universitetsstudenter var år 1900 240.000, år 1940 1,5 miljoner, dvs. detta antal sexdubblades, medan unionens befolkning steg med omkring 70 procent; i Sverige besöker i proportion till folkmängden endast en bråkdel av detta antal — omkring 14.000 — högre undervisningsanstalter. Läroverken — med en total skoltid av tolv år — mottog år 1900 700.000 studerande, år 1940 sju miljoner (omkring 73 procent av ungdomen i dessa årsklasser); i Sverige är motsvarande antal, även om man oegentligt inräknar realskolorna, icke högre än 75.000, dvs. proportionsvis ungefär en femtedel av motsvarande antal i USA.

Kommittén dröjer emellertid icke vid jämförelser mellan förr och nu och berör över huvud icke USA:s ställning i förhållande till andra länder. Den understryker däremot att många amerikanska ungdomar icke kan få den utbildning som de kan antas ha begåvning och energi nog att tillgodogöra sig. På landsbygden får långt färre studera vid läroverk och universitet än i städerna; så t. ex. besöker 12,5 procent av stadernas ungdom i åldern 20—24 år universitet och högskolor, medan motsvarande siffra i jordbruksområdena är 6,5 procent. Framför allt är negerbefolkningen vanlottad. Bland de vita i nyss nämnda åldersgrupper får exempelvis 11,3 procent, bland negererna blott 6,7 procent studera. Även på denna punkt har visserligen en förändring till det bättre skett — den högre undervisningen för negrer har relativt sett utvidgats mycket mer än

för vita under senare år —, men den jämlikhet i fråga om möjligheter som betraktas som en nödvändig konsekvens av demokratin är icke förverkligad.

Då kommittén under hänvisning till siffror som dessa kräver radikala reformer är det i första hand med hänsyn till denna jämlikhetsprincip. De som vill och kan bedriva högre studier skall få göra det, så lyder det grundläggande resonemanget. Men man hänvisar också till att behovet av högre utbildning stiger vida snabbare än folkmängden; genom redogörelser för förhållandena inom olika yrkesgrupper, såsom lärare och läkare, klargörs att en expansion är behövlig. Och slutligen betonas att även inom de kroppsarbetande yrkena en högre bildning är värdefull från samhällets och den enskildes synpunkt. Alla har nytta och glädje av "att ha någon uppfattning om de värden som människor har funnit väsentliga i sitt liv, att ha förmåga att definiera problem och att vid deras lösning använda kritiska metoder, att vara i stånd att klart uttrycka sina idéer, att kunna umgås med andra människor på ett vänligt och hänsynsfullt sätt . . .", och alla dessa egenskaper är en högre uppfostran ägnad att utveckla.

25/1

Utifrån denna tankegång rekommenderas självfallet att sådana anordningar och bestämmelser som utgör hinder för jämlikheten snarast möjligt skall avskaffas. Detta gäller främst segregationen, särskiljandet av vita och negrer i Södern, ty genom uppdelningen ökas kostnaderna samtidigt som syftet att forma humana och toleranta människor sätts i fara. Det gäller också det system med kvota som tillämpas vid många universitet och som särskilt avser att utestänga judar; kommittén fastslår att antalet judiska studenter relativt sett sjunkit under senare år — huvudsakligen på grund av dylika metoder —, även om judarna på grund av att de är koncentrerade i städerna fortfarande har ett studentantal över genomsnittet. För att få bort all särbehandling av minoriteter föreslås att unionen vid beviljandet av anslag till undervisning skall uppställa villkor om likställighet för alla grupper.

Än betydelsefullare är kommitténs förslag om utbyggnad av undervisningen över huvud. Till stor del bör denna utbyggnad ske genom unionens försorg. Bland annat begär man att unionen enligt en stigande skala skall anslå summor till stipendier åt studenter; efter tio år bör ett belopp av minst en miljard dollar utgå till sådana stipendier. Vid universiteten skall stipendiet för de ograduade uppgå till 800 dollar, för de graderade — dvs. de som efter en filosofie kandidatexamen övergår till specialstudier — till 1.500 dollar. Avgifter vid universitet och högskolor bör tas bort; fattiga studerande vid läroverken, vilka redan nu är kostnadsfria, bör erhålla bidrag till sitt uppehälle. Genom samverkan mellan union och delstater skall det inom överskådlig tid bli möjligt för varje medborgare att nå den bildning som hans medfödda förmåga tillåter honom att skaffa sig.

USA intar redan en särställning i fråga om undervisningens omfattning och de relativt lika möjligheterna för alla. Om kommitténs förslag genomförs, närmar man sig fulländning på detta område; likställdhet blir vad utbildningen angår en realitet i högre grad än i något annat land. Denna strävan till jämlikhet vid starten siktar icke till borttagande av inkomstskillnaderna, till total ekonomisk jämlikhet. Men att den tjänar den sociala jämlikheten är uppenbart. Ty med utjämnning och utvidgning på undervisningens område försvagas eller bortfaller den viktiga orsak till klassförställningar och sociala motsättningar som bildningens ojämna och godtyckliga fördelning utgör.

D·N

25/1 1948

Isolering eller samverkan

Frågan om en organiserad samverkan de demokratiska staterna emellan har under de senaste dagarna blivit mera aktuell än någonsin förut. De brittiska ledarnas uttalanden visar en beredvillighet att gå till praktiska förberedelser som tidigare icke funnits på auktoritativt håll inom någon europeisk stat. I vilka former samverkan skall säkerställas, vilken omfattning den skall få — därpå är man ännu icke klar. Men för själva grundsatsen om en samverkan synes i de största demokratierna en överväldigande opinion vara vunnit. Det är nödvändigt att vi jämväl i vårt land öppet diskuterar problemet. Även för utrikesledningen borde detta, tycker man, stå klart. Det borde vara slut med dessa allmänna kommentarer och deklamationer, som tjänar att fördölja i stället för att upplysa, som går förbi de realproblem som dag efter dag debatteras i pressen och mellan enskilda. Diplomaterns krav bör icke förläsa en utrikesminister att låtsas som om han ensam stode vid sidan av verkligheten.

I Dagens Nyheter har ofta betonats att det sinnehetsneutralitet som våra ministrar sedan många år förkunnat inte bör bli en folkets sak. Att stå likgiltigt inför vad som händer, att betrakta Hitler, Stalin och de demokratiska ledarna som lika goda eller lika onda, det är att uppgå den demokratiska humanism som i högre grad än den nationella känslan blivit ryggraden i vårt samhällsliv. Denna tidning har emellertid samtidigt pekat på de starka skäl som talat mot en organiserad internationell samverkan — i detta sammanhang kan vi bortse från den karikatyr på dylik samverkan som FN för närvarande innebär — och de utomordentliga praktiska svårigheter som härmed är förknippade. De resonemang som härvid förts har dock genom läget snabba förändring under senare tid förlorat mycket av sin betydelse, medan de motiv som talar för isoleringens övergivande vuxit i styrka. En omprövning är påkallad.

Mot den samverkan varom här är fråga har anförts att den, trots sitt syfte att trygga freden, kunde verka i rakt motsatt riktning därigenom att den skärpte den ryska aggressiviteten och därmed de internationella motsättningarna. Denna synpunkt, avspeglade ett vanligt dilemma vid planer om förbund och samverkan, har mist sin förmåga att övertyga. De ryska vålds- och expansionstendenserna har år för år, månad för månad, blivit mera uppenbara och mera utpräglade, trots

de försök, de ärligt menade och tålmodigt genomförda försök till utjämnning och försoning som präglat USA:s och Englands politik. Över hela världen utanför järnridån har därför den uppfattningen börjat dominera att blott en fast hållning mot de ryska anspråken från de hotade staternas sida kan leda till trygghet nu och möjligen till verklig avspänning i framtiden. Oron för att en samverkan mellan demokratierna skall göra den ryska politiken än hänsynslösare har, kort sagt, försvunnit därför att denna politik redan synes ha nått ett maximum av hänsynslöshet och ohämmad maktvilja.

Osäkerheten om de anglosachsiska staternas, främst USA:s, hållning har också varit ett skäl mot en organiserad samverkan. Kan man icke befaras, skrev Dagens Nyheter för mer än ett år sedan, att ett förbund mellan demokratierna skulle leda till ett München, med Ryssland i Tysklands ställe och europeiska småstater som det av västmakterna erlagda offret för fredens bevarande? Dessa farhågor har dämpats framför allt genom att isolationismen i USA brutit samman och helt vikit för en nationell samling kring "the policy of containment", den linje som kräver en fast politik mot expansionslystnaden. USA har därigenom blivit garanterat för fortvaron av fria stater i Europa.

Varje samverkan ökar risken för den enskilda staten, har det också sagts. Ett Sverige som ställer sig helt vid sidan av maktstriderna kanske har en möjlighet att förbli neutralt i händelse av krig, medan alla former av förhandssengagemang ökar faran för att bli indragen. Men även på denna punkt har händelserna stegrat pessimismen. Att vid ett eventuellt krig Ryssland skulle ta hänsyn till något annat än strategiska synpunkter synes otroligt, ty att kommunismen är lika totalt blottad på hämningar som nazismen har alltför tydligt trätt i dagen. All sannolikhet talar för att ett tredje världskrig skulle förvandla hela Europa till ett slagfält eller ett koncentrationsläger.

På detta sätt har argumentens betydelse förändrats. Sverige utgick liksom andra demokratier vid det andra världskrigets slut från tron att alla segermakterna önskade avspänning och fredens betryggande genom ömsesidiga eftergifter. Den arbetshypotesen har inte hållit streck. Tiden är inne att medvetet och öppet avskrika de föreställningar som händelserna sedan länge gjort utopiska.

Härtill kommer att de positiva skälen för att bryta isoleringen blivit mera tyngande. Samtidigt som den risk att utan tvingande skäl indras i en konflikt som följer med varje samverkan har reducerats har risken för att bli lämnad utan hjälp vid fortsatt isoleringspolitik blivit tydligare. För de anglosachsiska stormakter på vilka småstaternas frihet beror är det naturligt